

<https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robot/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>

3. Літвінова Г., Зазуленкео-Бакланова Н. Арт-терапевтичні технології в системі психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру. *Зцілююче мистецтво*. 2016. №3. С.18-39.

4. Махній М.М. Проективний психологічний інструментарій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: інформаційно-методичний посібник. – Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2021. – 320 с.

5. Стороженко А. ТОП-5 музично-логоритмічних ігор. URL: https://training.academy/uk/offer/top-5-muzicno-logoritmicnix-igor/2508?affiliate=offers_list_search

6. Чеснокова Л. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. - Харків: Основа, 2017.- 160 с.

7. First Aid Arts. URL: <https://www.firstaidarts.org/>

УДК: 371.3

РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Шевченко Володимир,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри спеціальної освіти факультету педагогічної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядаються розвиток та виклики системи спеціальної освіти у сучасному вимірі. Підкреслюється важливість забезпечення дітей з особливими потребами якісною та конкурентоспроможною освітою в умовах її реформування та руху країни до європейської спільноти. Автор зазначає, що післявоєнний розвиток України неможливий без оновлення та розвитку національної освіти, зокрема спеціальної, з якою пов'язані перспективи економічного добробуту країни та громадян і подолання духовної та моральної кризи в суспільстві, розгортання науково-технічного прогресу, відродження національної самосвідомості, інтеграція України до світового співтовариства.

Ключові слова: сучасні виклики, реформування освіти, спеціальна освіта, діти з особливими освітніми потребами.

The article discusses the development and challenges of the special education system in the modern dimension. The author emphasizes the importance of providing children with special needs with quality and competitive education in the context of its reform and the country's movement towards the European community. The author notes that the post-war development of Ukraine is impossible without the renewal and development of national education, including special education, which is associated with the prospects for the economic well-being of the country and its citizens and overcoming the spiritual and moral crisis in society, the development of scientific and technological progress, the revival of national identity, and Ukraine's

integration into the world community.

Key words: *modern challenges, education reform, special education, children with special educational needs.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток України характеризується продовженням освітніх реформ, формуванням нового бачення щодо осіб з особливими освітніми потребами, поширенням інклюзивного навчання, забезпеченням нормативної та навчально-методичної бази, а також підготовкою фахівців. Це висуває нові вимоги до системи освіти, зокрема, до освіти осіб з особливими потребами. Нині спеціальна освіта реформується з урахуванням прогресивних світових тенденцій. Вони спрямовані на демократизацію, гуманізацію, соціалізацію, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій [4, с. 185]. На сучасному етапі її розвитку інтенсивно запроваджуються інноваційні форми навчання й виховання дітей з інвалідністю. Така система передбачає різноманітні форми спільного навчання та виховання дітей з особливими потребами і їх здорових однолітків [3, с. 9-10].

Розвиток спеціальної освіти та впровадження передових світових практик сприяли тому, що в Україні з'явилася нова форма здобуття освіти – інклюзія. Пройшовши складний шлях через сегрегацію та інтеграцію, ідея інклюзивного навчання полягає в доступності освіти для всіх без винятку дітей з різними особливими потребами [1, с. 10-11, 13]. Таким чином, впровадження інклюзії в Україні стало позитивним явищем в розвитку вітчизняної системи спеціальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки концепція інклюзивного навчання є складною і багатоаспектною проблемою, питання інклюзії було предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Велику увагу різним аспектам цих проблем приділили Н. Бастуй, М. Ворон, Е. Данілавичюте, К. Журавель, В. Козлова, А. Колупаєва, С. Литовченко, І. Луценко, Ю. Найда, Т. Сак, Л. Савчук, М. Сварник, О. Таранченко, М. Шеремет та багато інших [5, с. 28].

Значний внесок в розвиток спеціальної освіти та оновлення її змісту зробили вчені Інституту спеціальної педагогіки і психології НАПН України, а саме: В. Бондар, Л. Вавіна, Л. Борщевська, В. Засенко, А. Колупаєва, Н. Кравець, В. Литвинова, Т. Марчук, Г. Мерсіянова, В. Назарина, С. Покутнєва, Т. Сак та інші.

Мета статті: Окреслити розвиток та виклики системи спеціальної освіти у сучасному вимірі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні інклюзія є однією з основних тенденцій розвитку зазначеного типу освіти в Україні. Інклюзія – це не створення нової системи, а якісні та планомірні зміни і розвиток системи спеціальної освіти загалом. Її метою є створення безбар'єрного середовища в навчанні та професійній підготовці осіб з інвалідністю [4, с. 185]. Відповідно до цього змінюються підходи до організації, структури та супроводу навчально-виховного процесу і надання корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Водночас зазначимо, що в Україні ще залишаються проблеми щодо

створення для осіб з особливими потребами належних умов їх соціалізації та інтеграції. Так, інклюзивне навчання в Україні загалом є позитивним моментом, але на жаль у ній є свої мінуси, які не були закладені у саму програму, а виявились під час її реалізації, зокрема: зменшення кількості спеціальних шкіл, недостатнє методичне забезпечення закладів, не завжди позитивне ставлення оточуючих до дітей, які включені в програму інклюзивного навчання. На базі загальноосвітніх закладів не завжди вдається здійснити належним чином трудову та соціально-побутову підготовку дітей з особливими освітніми потребами. Наявний низький рівень підготовки педагогічних кадрів, які ще не готові працювати з дітьми з функціональними порушеннями, оскільки чинна система підготовки та підвищення кваліфікації педагогів не в повній мірі враховує можливість їхньої роботи з такою категорією дітей, неготовність загальноосвітніх закладів, вчителів, дітей та їх батьків, недостатнє фінансування, потреба вдосконалювати зміст освіти, вирішувати кадрові питання, поширювати міжвідомчу співпрацю [2, с. 278].

Протягом останнього часу значну стурбованість викликають тенденції процесу інвалідизації населення країни. Водночас ми не можемо скидати з рахунків події, які відбуваються в Україні у зв'язку з військовою агресією зі сторони суміжної держави. Відповідно загострилась ситуація із забезпеченням реалізації прав осіб з інвалідністю на освіту, частина з яких стали вимушеними переселенцями, а інша зазнала інвалідизації внаслідок військових дій.

На сьогодні, в період війни, а особливо це буде важливо в післявоєнний період, перед державою гостро постають нові виклики щодо надання психолого-педагогічної допомоги та підтримки, забезпечення рівних прав і можливостей дітей та молоді з особливими потребами в новій соціально-політичній ситуації, особливо тих, які пережили травмуючі події, умов для їх успішної інтеграції в суспільство [2, с. 273].

Окреслимо основні, на наш погляд, виклики:

1. Дорослі та діти, які виїхали за межі України в перші дні війни;
2. Дорослі та діти, які виїхали у відносно безпечні області України або за її межі з територій, які перебували під постійними обстрілами;
3. Дорослі та діти, які виїхали у відносно безпечні області України або за її межі з окупованих територій;
4. Дорослі та діти, які залишилися на своєму місці проживання, але не перебувають/ли під окупацією.
5. Діти, які втратили батьків та рідних;
6. Дорослі та діти, які перебувають/ли в полоні;
7. Збільшення кількості дітей з інвалідністю внаслідок війни;
8. Військові, які повернуться в мирне життя та дорослі, які повернуться в Україну після завершення війни;
9. Діти, які народяться у військових, травмованих війною.

Ці виклики ми маємо подолати, але постають питання: чи готові ми надавати їм допомогу? чи знаємо як з ними працювати? чи створені умови для їх успішної інтеграції в суспільство? На сьогодні однозначної відповіді немає. Водночас нестандартні ситуації вимагають нестандартних підходів та методів, а також нових способів розв'язання проблем.

У зв'язку із зміною соціально-політичної та гуманітарної ситуації в Україні в спеціальній освіті постає необхідність розробки нових підходів допомоги, що обумовлено зростанням їх кількості, появою нових порушень, вчасного виявлення порушень, а також підготовка та перепідготовка фахівців. Тому в сучасному вимірі, відповідно до викликів сьогодення, система спеціальної освіти, реабілітації та супроводу потребує якісних змін і вдосконалення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, реформування й оновлення системи спеціальної освіти в Україні, відповідно до викликів та вимог часу, є дороговказом до пошуку оптимальних шляхів її трансформування та розвитку. Подальших досліджень потребує вивчення проблем, які виникнуть у дітей з особливими освітніми потребами у зв'язку з війною та віднайдення шляхів їх подолання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болдирєва В. Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць*. № 9. 2012. С. 10-11, 13.
2. Іноземцева С. Спеціальна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства. *Vzdelávanie a spoločnosť. Medzinárodný nekonferenčný zborník. Prešov*. Вип. 1. 2016. С. 273, 278-279.
3. Колупаєва А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. № 3. 2014. С. 7.
4. Марковська Н. Проблеми запровадження інклюзивної освіти в Україні. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму» (Камянець-Подільський, 24-25 квітня 2017 р.)*. Камянець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 2. С. 185.
5. Перхун Л.В. Інклюзивна освіта в Україні: стан та перспективи. *Херсонський державний університет: збірник наукових праць*. Херсон, 2009. № 51. С. 28.